

ТАҲЛИЛИ КОРРЕЛЯЦИОННИИ РОБИТАИ ЗЕБОИШИНОСӢ БО МЕЪМОРӢ

А. Б. Рамазониён, Б. Саидов

Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи М.С. Осимӣ

Имрӯзо дар Тоҷикистон, биноҳои баландошӯна ва умуман сатҳи меъморӣ бисёр рушд карда истодааст, ки кишварро рӯз аз рӯз зеботар месозанд. Аммо бо вучуди ин донишгари алоқамандии яке аз илмҳои нав, зебоишиносӣ бо ҳунари меъморӣ хело зарур аст, зеро меъмор он вақт муваффақ мешавад, ки асарӣ офаридаи ӯ аз нигоҳи зебоишиносӣ дилпазир ва роҳат бошад. Аз ин рӯ, муаллифон дар мақола масъалаҳои алоқамандии зебоишиносиро бо меъморӣ баррасӣ намуда, робитаи онҳоро дар асоси андешаҳои донишмандони соҳаи этика, фарҳангиносӣ, меъморӣ, наққошӣ ва рассомӣ муайян намудаанд. Инчунин дар мақола андешаҳои донишмандон роҷеъ ба масъалаи нақшофаринии меъморӣ бо назардошти хусусиятҳои фарҳангӣ ва дар алоқамандӣ бо зебоишиносӣ баррасӣ шудааст.

Калидвожаҳо: эстетика, меъморӣ, фарҳанг, наққошӣ, ҳунар, рассомӣ, чомеа, анъана, рӯҳ, зебоӣ, қадима.

КОРРЕЛЯЦИОННЫЙ АНАЛИЗ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ЭСТЕТИКОЙ И АРХИТЕКТУРОЙ

А. Б. Рамазониён, Б. Саидов

В настоящее время в Таджикистане стремительно развивается высотное строительство и уровень архитектуры в целом, делая окружающую среду страны с каждым днем все красивее. Однако, несмотря на это, крайне важно понимать взаимосвязь между одной из новых наук, эстетикой, и искусством архитектуры, поскольку архитектор успешен только тогда, когда его работа эстетически приятна и комфортна. Поэтому авторы статьи рассматривают вопросы взаимосвязи эстетики и архитектуры и определяют их на основе идей ученых в области этики, культурологии, архитектуры, живописи и графики. В статье также обсуждаются идеи ученых по вопросу архитектурного проектирования с учетом культурных особенностей и в связи с эстетикой.

Ключевые слова: эстетика, архитектура, культура, живопись, искусство, общество, традиция, дух, красота, древность.

CORRELATION ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN AESTHETICS AND ARCHITECTURE

B. Ramazoniyon, B. Saidov

High-rise construction and the overall level of architecture are rapidly advancing in Tajikistan, making the country's environment increasingly beautiful. However, despite this, it is crucial to understand the relationship between one of the new sciences, aesthetics, and the art of architecture, as an architect is only successful when their work is aesthetically pleasing and comfortable. Therefore, the authors of this article examine the relationship between aesthetics and architecture and define it based on the insights of scholars in the fields of ethics, cultural studies, architecture, painting, and graphics. The article also discusses scholarly ideas on culturally sensitive architectural design and its relationship to aesthetics.

Keywords: aesthetics, architecture, culture, painting, art, society, tradition, spirit, beauty, antiquity.

Муқаддима

Инсоният аз қадимулайём ба масъалаи зебоӣ ва сохтмони биноҳо диққати махсус раван менамуданд ва имрӯзо низ чунин арҷгузорӣ зиёд гардида истодааст, зеро ҳар як объекти офаридашудаи меъморон дар худ маъноҳои зиёдро таҷассум менамоянд. Вобаста ба ин масъала Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ–Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бомаврид таъкид намудаанд: “Ҳадаф аз бунёди муҷассамаи «Истиклол» дар пойтахти кишварамон – шаҳри Душанбе, пеш аз ҳама, ҳифзи арзишҳои таърихиву фарҳангии халқи тоҷик, таҷассуми рукнҳои муҳимми давлатдорӣ, боз ҳам баланд бардоштани ҳисси худшиносии миллӣ ва дар зеҳну шуури шаҳрвандони мамлакат, хусусан, наврасону ҷавонон тақвият бахшидани андешаи истиқлолу озодӣ мебошад” [14]. Албатта пешравии чомеа ва ё давлат аз пешравии соҳаҳои мухталифи он вобастагии амиқ дорад, бинобар давлат ва ҳукумати ҷумҳурии Тоҷикистон баҳри дар амал табиқ намудани сиёсати фарҳангпарваронаи хеш ба инноватсия дар соҳаҳои мухталиф диққати ҷиддӣ медиҳад, ки меъморӣ низ аз он орий буда наметавонад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ–Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон тамоми унсурҳои болозикрро ба инобат гирифта, дар Паёми солнашон солҳои 2025–2030–ро «Солҳои рушди иқтисоди рақамӣ ва инноватсия» эълон намуданд, ки айни муддаост, зеро “барои инноватсияи мусбиро амалӣ намудан фаъолияти як нафар ва ё мутахассиси як соҳа басандагӣ намекунад, зеро ҳар як соҳаи фаъолияти инноватсионӣ моҳияту нозуқиҳои хешро дар худ нуҳуфта дорад” [13]. Илова бар ин, ба эътибор гирифтани зебоишиносӣ дар меъморӣ рукни асосии инноватсияи муосир ба ҳисоб меравад ва метавон гуфт, ки “Ба таври кулӣ, сохтмони биноҳои иҷтимоӣ бо таввачуҳ ба ниёзҳои чомеа ва бо риояти равишу принципҳои, ки зикр шуд, метавонад ба беҳбудии

тарзи зиндагиву эҷоди ҷомеаи солиму чусту чолок кумак кунад” [11]. Пас моро мебояд, ки ҳангоми сохтани биноҳо ба зебоии онҳо низ аҳаммият диҳем.

Дар ҷаҳони илм, хоссатан дар бахши фалсафа, солҳои охир донише ба номи “эстетика” ва ё ба истилоҳи тоҷикӣ ҳамон зебоишиносӣ ба вучуд омадааст, ки ба омӯзиши таъриф, ҷойгоҳи зебой, вижагиҳои он ва робитаи он бо ҳунар мепардозад. Ба андешаи донишмандон як дигаргунии бунёди дар сохтори андеша рух дод, ки дар ҳама бахшҳои дигар таъсир гузошт ва он чирагии маърифатшиносӣ бар ҳастишиносӣ буд. Илми нави эстетикаро, ки ҳудуди ду асри пеш ба вучуд омадааст, метавон паёмади ҳамин дигаргунии бунёди донист [2]. Ин илм, агар чи равиши таҷрибӣ дошт, вале дар арсаи фалсафа ва бар пояи шакли нави он ҷо гирифт.

Сарчашма ва методҳои таҳқиқ

Дар масъалаи алоқамандии зебоишиносӣ ва меъморӣ донишмандони зиёди хориҷӣ, хоссатан зебоишиносон ва меъморони муҳити Россия таҳқиқот анҷом додаанд, аммо дар муҳити илмии мо ин масъала то андозае мавриди таҳқиқ қарор нагирифтааст. Аз ин рӯ, масъалаи мазкур бештар дар асоси сарчашмаҳои хориҷӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Ҳангоми омӯзиши мавзӯ, дар мақола бештар методҳои таҳлили компаративӣ, байнифанӣ ва таҳлили ҳамбастагӣ (коррелятсионӣ) истифода шудаанд.

Мафҳуми «эстетика»-ро бори нахуст донишманди олмонӣ А. Баумгартен дар миёнаи асри XVIII ба илм ворид кард, ҳарчанд андешаҳои зебоишиносӣ аз даврони бостон инҷониб дар шакли пароканда вучуд доштанд. Диду завқи зебоишиносӣ ва зебоиписандӣ ва пажӯҳиши он ба ташаккули шуури инсонӣ ва худшиносии ӯ вобастагӣ дорад. Инсонии ибтидоӣ ба воситаи нақшу суратҳои рӯи сангҳо, пайкарасозӣҳо, рақс, тақлид ба ин ё он овози ҳайвон ва ё падидаҳои табиӣ ҳам ҳудашро меомӯхт ва ҳам олами ҳастиро дарк мекард, мушоҳидаву хулосаҳои хешро ба ҳам қабилাগонаш хабар меод. Дар ҳамин фазо инсон шуури худро такмил дод, забони гуфтугӯӣ ихтироъ кард, фаҳмиши мантиқӣ, дониш, сураткашӣ, рақс, овозхонӣ ва ғ-ро ба вучуд овард. Инкишофи ақлии инсон ӯро дорои табуъ завқ кард ва боис шуд, ки қобилиятҳои инсонӣ мақом ва вазифаҳои дигар, яъне зебоишиносиро касб кунанд. Андешаҳои зебоишиносӣ тавбаам бо ҷаҳонбинии устуравӣ, динӣ, натурфалсафӣ ва минбаъд фалсафию илмӣ рушду нумӯ кардаанд.

Зебоишиносӣ бо ҳамаи илмҳои муосир, аз ҷумла фарҳангшиносӣ, инсоншиносӣ, равоншиносӣ, таърих, санъатшиносӣ, ҷамъиятшиносӣ, педагогика, диншиносӣ, мардумшиносӣ, сиёсатшиносӣ ва ҳатто ҳунари меъморӣ дар иртиботи зич қарор дошта, барои таҳқиқи пажӯҳиши паҳлуҳои гуногуни олам, хусусан дар шинохти зебой, безебӣ (зиштӣ), шукӯҳмандӣ, назокат, латофат, хушгилӣ, мавзунӣ, номавзунӣ, фоҷиа, мазҳака ва амсоли ин сифату арзишҳо ба мо ёрӣ мерасонад.

Баҳси зебоишиносӣ дар пажӯҳиши донишмандони Шарқ ҳамчун илми алоҳида, қариб, ки ба назар намерасад, аммо назди ин андешамандон доим бо дигар унсурҳои, ки дар фалсафаи назарӣ ва амалӣ ба он вобаста аст, баррасӣ шудааст. Аз ин рӯ, ин масъаларо дар назди онҳо бояд дар атрофи баҳсҳои фалсафӣ, ирфонӣ ва ғайра, ки дар навиштаҳои мухталиф ва дар ашъор ва рисолаҳо омадааст ёфт.

Масъалаи мавриди омӯзиши мо ин таъсири зебоишиносӣ дар офариниши асари ҳунарий ва меъморӣ аст, зеро арҷмандтарин асари меъморӣ аз нигоҳи зебой ва ҳунарии он аст. Аз ин рӯ, бояд пазируфт, ки муайян намудани зебоишиносӣ дар осори меъморӣ як таҳлили зарурӣ аст.

Бояд таваҷҷуҳ дошт, ки эстетика аз арзишҳои фарҳангӣ ба вучуд омада, муайянкунандаи самт ва дигаргуниҳои фарҳангӣ иҷтимоӣ аст ва бо омӯзиши он метавон фарҳанги иҷтимоии мардумро арзёбӣ кард. Эстетика инсонҳоро бо як ҷаҳонбинии хос тарбият мекунад. Метавон нишон дод, ки муҳимтарин вижагиҳои меъморӣ муосири ҷаҳон аз сабк ва вижагиҳои зебоишиносии зеҳни меъморон сарчашма мегирад. Аз ин рӯ, омӯзиши зебоишиносӣ барои меъморони оянда, амри зарурӣ ба ҳисоб меравад.

Аз миёни ваҷҳи сегонае, ки дар фарҳанги ғарбӣ аз замони Вировиус (Маркус Витрувиус Поллио – меъмор ва механики бузург дар Рими қадим) асоси кори меъморӣ ҳисобида мешавад, яъне пойдорӣ, коркард ва зебой, бештар аз ҳама дар бораи зебой баҳсу ҷадал шуда, дидгоҳҳои гуногунро бояд дар онтология ва антропология пайдо кард [2].

Дар арсаи меъморӣ то замони модернизм, масъалаи эстетика мавриди таваҷҷуҳи хоса набуд. Эстетика ва ҳунар як мушаххасоти асосӣ доштанд, ки меъморон аз ҳамон ҷаҳорҷуба берун намебароманд. Аммо бо ба вучуд омадани дигаргуниҳои бунёди дар фарҳанги Ғарб, хоссатан дар асри XIV меъморон дар асоси андешаҳои нав, дидгоҳҳои тозаеро дар бораи меъморӣ матраҳ карданд ва сабкҳои шеваҳои навро падида оварданд. Паёмади ин дигаргуниҳо чандон бухронсоз набуд ё агар буд ба чашм намеомад, то ин ки дар асри XX бо пайдо шудани ҳунари муосир, таърифи эстетика чунон гуногун шуд, ки собиқа надошт.

Аз қадим ду навъ зебой вучуд дорад ва ҳатто Афлотун ин навъ зебоихоро ҷудо намудааст: Якум, зебоии табиат ва мавҷудоти зинда ва дуюм, зебоии геометрия, хат ва доира. Ҷ бар ин андеша буд, ки зебоии табиат нисбӣ аст, аммо зебоии ҳандасӣ ё он чи ба дасти инсон сохта шудааст, мутлақ аст [11].

Дар Юнони қадим (мактаби Гален) офариниши шахсӣ аҳамият пайдо мекунад ва меъмор василаи баёни зебоихоӣ риёзӣ мешавад, сохта шуда, бар бунёди ҷамоҳангии намунаҳои куҳани андешаҳои эстетикӣ дар меъморӣ аз Витрувиус (30 сол пеш аз меллод) боқӣ мондааст. Ба андешаи ӯ: дар меъморӣ бояд ба се вижагӣ: устуворӣ, судмандӣ ва зебой таваҷҷуҳ дошт. Зебой вақте ба даст меояд, ки сохтмон намои хушоҷанд дошта бошад ва тамоми ҷузъҳои он дуруст ҳисоб шуда бошад [6]. Манзури Витрувиус аз наздикӣ чизе аст, ки мо имрӯз таносуб мегӯем. Маркус Витрувиус шаш омилро дар падидаи омадани зебой барои меъморӣ баррасӣ намудааст:

1. Нисбати андозаҳои ҷузъҳои сохтмон бо якдигар ва бо тамоми сохтмон;
2. Иртибот байни ҷузъҳои сохтмон ва назми онҳо дар тамоми сохтмон;
3. Зарофати зоҳирии ҳар як ҷузъ ва куллии сохтмон;
4. Таносуби моделҳо байни тамоми ҳолатҳои ҷузъӣ ва куллии сохтмон ба тавре ки битавон кучактарин моделро дар тамоми ҷои сохтмон дид;
5. Таҷҳизи сохтмон ба тартибе, ки мутаносиб бо навъи истифодаи бино бошад;
6. Таносуби ҳазина бо амалқард ва масолеҳи истифодашуда дар он [1].

Дар замони муосир ин омилҳо ба мафҳумҳои бунёдии меъморӣ табдил ёфтаанд. Аз ҳар кадоми онҳо метавон мафҳумҳои зеринро бардошт кард:

- А) аз омилҳои аввал: ҳандаса (геометрия) ва таносубот;
- Б) Аз омилҳои дуюм: чигунагии сомондиҳии фазой;
- В) Аз омилҳои сеюм: Ҷузъиёти сохтмон;
- Г) Аз омилҳои чорум: моделсозӣ;
- Д) аз омилҳои панҷум: коркард;
- Е) Аз омилҳои шашум: Иқтисодӣ будани лоиҳа.

Ҳамин тавр аз нигоҳи Маркус Витрувиус ҳар он чӣ, ки барои сохтмон нек ва хуб шумурда мешавад, дар мафҳуми зебой нухуфта аст. Он чӣ пас аз ин дар Ғарб рӯй дод, дар доираи се мафҳуми аслии Витрувиус давр мезананд. Дар асри XV андешаи Витрувиус аз ҷониби ду меъмор ва донишманди бузург Леон Баттиста Алберт ва Андрей Палладио аз нав зинда шуд. Алберт дар бораи зебой чунин гуфтааст: “Зебой дар ҳамхонӣ қонунманд байни ҷузъҳо аст. Тавре, ки натавонем чизе ба он бияфзоём ё аз он кам кунем ё чизеро дар он тағйир диҳем. Болотарин қонуни мутлақии табиат ин зебой аст” [2].

Аз ин бахшҳо, масъалаи моделсозиро яке аз фарҳангшиносони бузурги тоҷик Саъдулло Раҳимов дар асари худ “Имрӯзи фарҳанги тоҷик” матраҳ намуда, бузургии намояндагони аҳли ҳунарро, ки дар он меъморон низ ворид мешаванд дар моделсозӣ мебинанд: “Намояндагони аҳли ҳунар ҳангоми ба вучудовардани асарҳои хеш, ҳастиро мустақиман тақлид накарда, онро намунасозӣ (моделсозӣ) мекунад” [12]. Яъне тавассути ҳунарашон намунаи нави ҳастиро ба вучуд меоранд, ки он дар мавриде ё воситаи тақдиму тақвияти олами вучуд ва ё дар мавриди дигар ҳукму инкори он буда метавонад”

Палладио дар бораи зебой чунин гуфтааст: “Сарчашмаи зебой вучуди формаҳои қашанге аст, ки дар ҷамоҳанги бо формаҳои куллии қарор доранд. Ҷамоҳангии мавҷуд байни ҷузъҳо аз тарафе ва ҷузъҳо бо кул аз тарафи дигар боис мегардад, ки сохтмон чун пайкараи ягона ва комил ба назар ояд” [9]. Аз ин маълум мегардад, ки зебой мафҳуми зеҳнӣ надошта, балки танҳо бо айният буд ва танҳо дар иртибот бо меъморӣ қобили таҷриба аст.

Он чӣ дар алоқамандии эстетика ва меъморӣ шоёни таваҷҷуҳ аст, ин аст, ки зебой амри берунӣ ё беруни зот шумурда мешавад ва ё сифати берунӣ барои падидае аст, ки дорои ин вижагиҳо мебошад. Пас, дар падидаи омадани ҷанбаи дарунии шахси дарккунанда, таъсире надоранд ва зебой падидаи объективӣ шумурда шудааст. Аммо номзади илмҳои фалсафа, фарҳангшинос Зиёева Зебо зебоии объективиро, ки бо меъморӣ алоқаманд аст, пастарин сатҳи дарки зебой номида, дар мақолаашон “Назарияҳои классикӣ ва ғайриклассикӣ зебоишиносӣ дар охири асри XVIII ва ибтидои асри XIX” чунин мегӯяд: “Нақши тасвир намудан ва пешкаш намудани идеяҳо ба души санъати тасвирӣ, шеър ва драматургия афтидааст. Аммо ин идеяҳо танҳо объективатсияи ирода мебошанд, на худӣ вай. Ҷар як шакли дар боло зикршудаи санъат имкони бозтақрори ягон идеяи олам, ягон сатҳи объективатсияи иродаро бо имконоти хеш ифода мекунад” [7]. Масалан, меъморӣ сатҳи пасттаринеро ифода мекунад, ки ирода дар он ҳамчун саъю талоши одами гунгукар ва бешууронаи омма баён гардидааст, аммо фоҷеа аллакай қодир аст, ки «ҷудоии иродаро бо худии худаш» ошкор намояд.

Дар зебоишиносии меъморӣ ҳунари наққошӣ низ нақши бориз дорад. Нигорасозӣ дар тамоми замонҳо бо меъморӣ алоқаманд буд ва яке аз хусусиятҳои зебоишиносии меъморӣ ба ҳисоб мерафт,

зеро меъмориро бе наццош тасаввур кардан ғайри имкон аст. Дар таърихи меъморӣ танҳо он биноҳое боқӣ монданд ва ё дар хотираҳо нақш бастанд, ки аз нигоҳи ҳунари офариниши зебоӣ бисёр ҷолиб буданд. Аммо то ҳол масъалаи нигорашиносӣ ва хоссатан нигорашиносии асрҳои миёна дар муҳити илмии мо омӯхта нашудааст. Фарҳангшинос Саъдулло Раҳимов бар он андеша аст: Вақте расидааст, ки минётураи асрҳои миёна на танҳо аз тарафи нигорашиносон, балки барои пажӯҳиши он намояндагони илмҳои дигар – бостоншиносон, ҳафриётшиносон, мардумшиносон, фарҳангшиносон ... ҷалб карда шаванд [12, 15- 19]. Дар ин масъала бояд алоқамандии фанҳо дар асоси методи ҳамбастагӣ (коррелятсионӣ) бештар омӯхта шавад.

Инчунин меъморӣ ба ҳунари тасвирий (рассомӣ) алоқаи бевосита дорад, ки зеро аксарият ба ҳунари тасвирии бино тавачҷуҳ мекунанд. Миллати тоҷик аз қадим, тавассути ҳунари наққошӣ ва рассомӣ меъморӣҳои зиёдеро ба ҷой гузоштаанд. Бузургтарин рассомон ва наққошони қадимаи тоҷик Монӣ ба Беҳзод моделҳои рангини замони хешро сохтаанд, ки ин моделҳо тамоми унсурҳои фарҳангии қадимаи миллати тоҷикро дар бар мегирифтанд. Тавассути зебоӣҳои меъморӣ мо оиди тарзи зист, расму ойин, арзишҳои маънавӣ, ормонҳо, маромҳои сиёсиву иҷтимоӣ иттилооти зарурӣ пайдо карда метавонем. Зеро дар меъморӣ тамоми размҳову аломатҳо ба худ маъно доранд ва фарҳанги ҳамонрӯзаи минтақаро муаррифӣ мекунанд.

Дар баробари ин ҳама, меъмор бояд тарзе биноро бисозад, ки шуур, идрок, ҳадс ва вазъи рӯҳу равонии инсонро бедор созад ва ё болида гардонад. Интиҳоби моделҳо, лоиҳаҳо ва ранҳо дар ин масъала бисёр муҳим аст. Дар ҳолати муваффақ шудани меъмор дар ин масъала, биноӣ ӯ дар хотираҳо нақш меканд.

Дар зебоишиносӣ, меъморӣ новобаста аз хусусияти қолаби доштаниш, бояд тобеи қонунҳои бадеӣ низ бошад. Маҳз аз ин нигоҳ услуби ҳар меъмор фарқкунанда буда, аҳамияти хоса пайдо мекунанд. Рушду нумуи меъморӣ халқи тоҷик низ бештар ба рушди адабии он вобаста аст.

Хулоса

Дар умум, доир ба зебоишиносии меъморӣ ду шева ва ё тарз дида мешавад: Бархе дар як равиши махсуси назарӣ ба омӯзиши зебоишиносӣ дар меъморӣ пардохтаанд ва гурӯҳе дигар бо диди интиқодӣ ба таҳлили вазъияти муосири зебоишиносии меъморӣ мепардозанд. Ин гурӯҳ асири ҷараёнҳои муосир нашуда, ба таври бунёдӣ мавзӯро баррасӣ мекунанд. Аммо гурӯҳи дуюм, дар така бо ҷараёнҳои муосир зебоишиносии меъмориро меомӯзанд.

Имрӯз бархе меъморон шохис ва пешрав дар сабқсозӣ ва эҷоди ҷараёнҳои ҳунари ва меъморӣ, навъе зебоишиносии шахсӣ ва салиқаеро падида овардаанд. Дар ин ҳавза, дигар таърифи меъморӣ умумӣ аз зебоишиносӣ ва ё зишти сохтмон вучуд надорад. Зеро дигар, мафҳуми зиштӣ ба маънои бетаваҷҷуҳӣ ё саҳлангорӣ кардани меъмор нест, балки меъморон доништа ба ироаи сабқҳое мепардозанд, ки аз диди бархе ва гоҳо худашон зишт шумурда мешавад. Ин масъаларо ба шакли густурда метавон дар сабқҳои офариниши меъморон дид.

Ҳар чанд меъморони мо дар така бо зебоишиносӣ ба соҳмони бино мепардозанд. Аммо гоҳо дар биноҳо як хусусияти умумии меъморӣ ба ҳисоб меравад. Аз ин рӯ, омӯзиши зебоишиносӣ (эстетика) дар алоқамандии бо ихтисос хоссатан меъморӣ метавон дар биноҳои муҳити кишвар зебоӣҳои зиёдро дар така бо ҳунари наққошӣ, миюнатурӣ ва рассомӣ дид, ки симои Тоҷикистонро боз ҳам зеботар мегардонад. Албатта истифода аз пешравиҳои илмии муосир ба мисли зеҳни сунъӣ низ аз аҳамият холӣ нест.

Муқаррир: Раҳимов М.Х. д.ф.н., қабедраи «Фанҳои ҷомеашиносӣ» ДЭИП ба номи ақадемик М.С. Осимӣ

Адабиёт

1. Ахмедова Е.А. Эстетика архитектуры и дизайна./ Е.А. Ахмедова. – Самара, 2007. 432с.
2. Борев Ю.Б. Эстетика./ Ю.Б. Борев – М., 2005. 511с.
3. Виоле Ле Дюк. Беседы об архитектуре. Т. I.- / Ле Дюк. Виоле М., 1937. 472с.
4. Воличенко О.В. Творческие концепции новейшей архитектуры. / О.В. Воличенко – Бишкек, 2013. 309с.
5. Габричевский А.Г. Теория и история архитектуры: Избранные сочинения./ А.Г. Габричевский – Киев, 1993. 255с.
6. Гольдзамт Э.А. Уильям Морис и социальные истоки современной архитектуры. М., 1973. 186с.
7. Зиёева З.И. Назарияҳои классикӣ ва ғайриклассикӣ зебоишиносӣ дар охири асри XIII ва ибтидои асри XIX. <https://ravshanfkr.tj/shinokhti-masoili-i-timo-va-sijos/nazariya-oi-klassik-va-ajriklassikii-zeboishinosi-dar-okhiri-asri-xviii-va-ibtidoi-asri-xix.html?tmpl=component&print=1> (таърихи мурочаа: 08. 10. 2025).
8. Зитте К. Художественные основы градостроительства./ К. Зитте. – М., 1993. 255с.
9. Иконников А. В. Пространство и форма в архитектуре и градостроительстве. / А.В. Иконников // М., 2006. 349с.
10. Мардер А.П. Эстетика архитектуры: теоретич. проблемы арх. творчества. / А.П. Мардер.– М., 1988. 216с.

11. Рамазониён А.Б., Якубзода К.М. Анталогияи меъмории иҷтимоӣ ва нақши он дар /А.Б Рамазониён, К.М. Якубзода // Паёми политехники Баҳши: Техника ва ҷомеа. – Душанбе: 2025. – No. 3(11). – P. 37-39.
12. Раҳимов Саъдулло. Имрӯзи фарҳанги тоҷик. / Раҳимов Саъдулло. –Душанбе: 2024. 342с.
13. Саидумаров, С.С. Абдуллоев А.А. Тағйирёбии арзишҳои иҷтимоии ҷомеаи миллии тоҷикон ва таъсири он ба шуур ва муҳити инноватсионӣ / С.С. Саидумаров, А.А. Абдуллоев // Паёми политехники Баҳши: Техника ва ҷомеа. – Душанбе: 2024. – No. 4(8). – P. 24-27.
14. Суханронии Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар маросими ба истифода додани «Майдони Истиклол» ба муносибати 31-умин солгарди истиқлоли давлатӣ. <https://president.tj/event/speeches/26513> (таърихи мурочаа: 03. 12. 2025).
15. Эстетика архитектуры и дизайна /под ред. д. т. н., проф. Ю.П. Скачкова. Пенза 2013.
16. Юнусов, Ф.М. Андешаҳои Абурайҳони Берунӣ доир ба солу рӯзи нав ва асосҳои илмии мукаррарнамудаи ӯ (бардошт аз “Осор-ул-боқия”-и Абурайҳон Берунӣ) / Ф.М. Юнусов, А.А. Раҷабов // Паёми политехники Баҳши: Техника ва ҷомеа. – 2024. – No. 2(6). – P. 19-23. – EDN SLQWPO.
17. Рамазониён, А.Б. Анталогияи меъмории иҷтимоӣ ва нақши он дар сохтмони шаҳрҳои муосир / А.Б. Рамазониён, К. М. Якубзода // Паёми политехники Баҳши: Техника ва ҷомеа. – 2025. – No. 3(11). – P. 37-39. – EDN VWTQIM.
18. Саидумаров, С.С. Таъсири ширкатҳои фаромилӣ ба амнияти давлати миллии / С.С. Саидумаров, А.Қ. Умаров // Паёми политехники Баҳши: Техника ва ҷомеа. – 2023. – No. 1(1). – P. 22-25. – EDN DISCUQ.
19. Саидумаров, С.С. Тағйирёбии арзишҳои иҷтимоии ҷомеаи миллии тоҷикон ва таъсири он ба шуур ва муҳити инноватсионӣ / С.С. Саидумаров, А.Ш. Абдуллоев // Паёми политехники Баҳши: Техника ва ҷомеа. – 2024. – No. 4(8). – P. 24-27. – EDN HTDRZG.

МАЪЛУМОТ ДАР БОРАИ МУАЛЛИФОН-СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ-INFORMATION ABOUT AUTHORS

TJ	RU	EN
Рамазониён Аҳтам Бобосафар н.и.ф., ассистент,	Рамазониён Аҳтам Бобосафар к.ф.н., ассистент	Ramazoniyon Ahtam Bobosafar Candidate of Philosophical Sciences, assistant
Таджикский технический университет имени академика М.С. Осими	Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ	Tajik Technical University named after academician M.S. Osimi
E– mail: ramazoni.93@mail.ru		
TJ	RU	EN
Саидов Бозорали муаллими калон	Саидов Бозорали старший преподаватель	Saidov Bozorali Senior Lecturer
Таджикский технический университет имени академика М.С. Осими	Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ	Tajik Technical University named after academician M.S. Osimi